

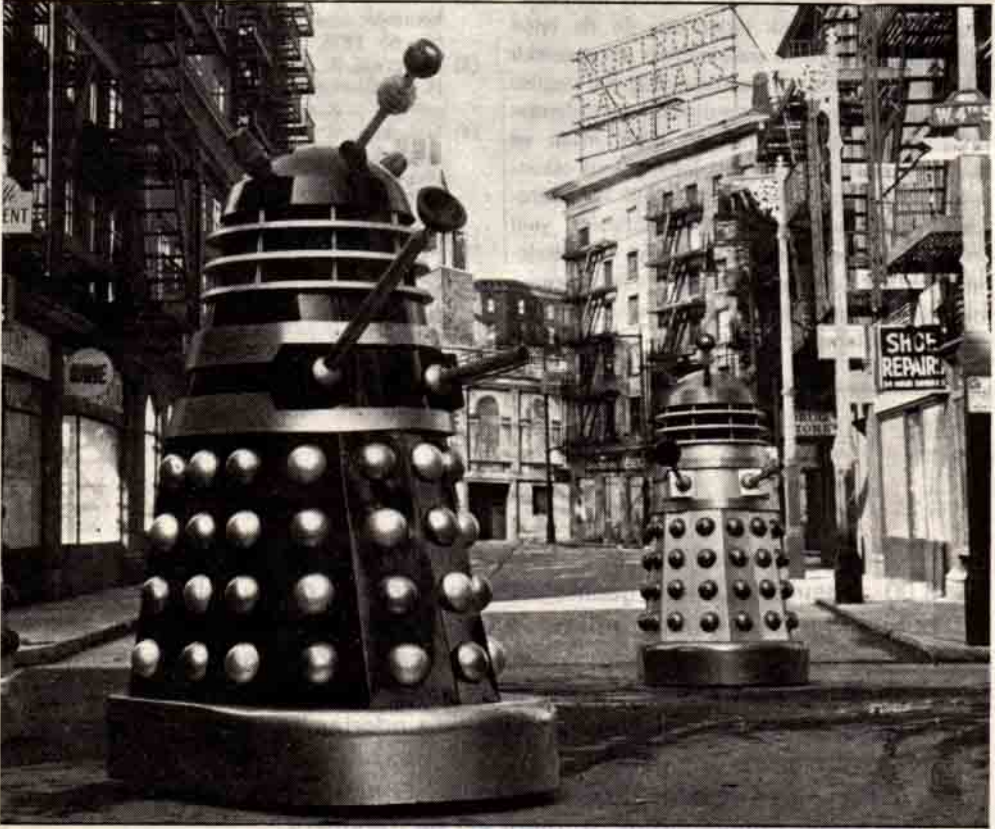
BİLİM-KURGUNUN ÖNEMİ

Kurgularımız kim ve ne olduğumuzu ve olacağımızı saptamakta algılarımız kadar önemlidir. Bilim kurguda klasikleşen tiplerin evrimini inceleyerek önemli toplumsal bilgileri elde edebiliriz.

Her kültür, gelecek hakkında kendi imgelelerine sahiptir. Bu imgeler değişen tarihsel koşullara bağlı olarak kişilerin ve toplumsal grupların umutlarını, korkularını ve beklentilerini yansıtacak biçimde evrimleşmektedir.

Böyle imgeler toplumu birarada tutacak büyük bir güç olabilir. Son zamanlara değin dinsel mitoloji toplumlar için bunların esas kaynağı olmuştur, fakat gelişmiş ülkelerde son 150 yıl içinde bilimsel imgelemden esinlenenler büyük oranda vahiy'nin ve kişisel kurtuluşun yerini almıştır.

Bu yeni sınıf imgelerin en göze çarpan ürünü bir zamanlar bilimsel serüven diye adlandırılan bir tür kurgusal öykü olmuştur. Bu öykünün ince-

BBC'nin 1963'te göstermeye başladığı ve hâlâ sürmekte olan Dr. Who (Dr. Kim) isimli televizyon dizisinden alınan bu görünüm, bilim-kurguda İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarında görülmeye başlayan karmaşık insan ve makine ilişkisinin bir örneğidir.

lenmesi bize istediğimiz, korktuğumuz ve bekle-
diğimiz gelecek tipi hakkında epeyce şeyler
söylenebilir. Tavir ve hareketlerimiz bir dere-
ceye kadar gelecekte beklentilerimize bağlı
olduğuna göre hiç bir şekilde bu bilginin önemsiz
olduğu söylenemez.

19. yüzyılda bilimsel akılcılık batı toplumunu
etkisi altına aldığına kendini dinsel mitolojinin
karşısında buldu ve "toplumsal bir evrimi özleyen
bir Utopik serüvenler selini ve bilimin günlük
yaşama uygulanımını da birlikte getirdi. Bilim
kurgu 1920'lerin ortasında popüler Amerikan
dergileri sayesinde ayrı bir tür haline geldiğinde
bu özellik hâlâ gözden kaçmıyordu. Birçok yazar
yayın organlarını teknolojiye ve onun daha iyi bir
dünya yaratmaktaki gücüne inançlarını belirt-
mekte kullandılar.

Bomba

Diğer yandan daha o zamanlar itiraz sesleri
duyulmaya başlamıştı. Bazı yazarlar bilimsel
anlayışın insanoğlunun koşullarını iyileştirmekte
kullanılabileceğini kabul etmekle birlikte onun
bu amaçla kullanılacağından şüphe ediyorlardı.
Diğerleri, Brave New World'ündeki Aldoux
Huxley gibi, bilimsel akılcı bir toplumda yaşa-
maktan zevk alacaklarından şüphe ediyorlar ve
böyle bir umuda karşı hoşnutsuzluklarını beliri-
yorlardı. Bu tartışma, taraflar dengeleninceye
değin devam etti, fakat savaş yıllarında atom
bombasının ortaya çıkışıyla denge bozuldu.

Utopik yazarlar nükleer gücün yararlı hale
getirilmesini arzularken, karamsarlar onu bir
zulüm aracı ve bir savaş silâhı olarak görüyor-
lardı. Hiroşima ikinci görüşe önemli ölçüde
haklılık kazandı. Nüfusa imgelemsel öyküde
yeni bir gelecek korkusu belirmeğe başladı.
Geleceğin ütopik imgesi şimdilik yıkılmış oldu.
Savaş sonrasında bilim kurgusunda hâlâ ütopik
fikirlere bulabilmekteyiz, ama bunlar artık tekno-
lojik gelişme kavramına bağımlı değildir. Ellilerde
ve altmışlarda bilim kurguda hakim olan gelecek
imgesi kısmen harap olmuş bir dünyada baskılan-
mış bir toplumdur. Nüfusa krizi, çevre kirlenmesi
ve kaynak krizi kavramları konuya haklılık kaza-
dırırcasına birbiri peşisıra sökün etti. Bilim kurgu
büyük ölçüde önlemler öneren bir tür haline
geldi. Çağdaş toplumsal eğilimlerden şüphe ve
zamanın değer yargıları 50'lerin en başarılı bilim
kurgu romanlarının çoğunda görülmektedir. Fre-
derik Pohl ve Cyril Kornbluth'ın The Space
Merchants' (Uzay tüccarları) ında geleceğin
dünyası reklâm şirketlerince yönetilir, Pohl ve
Lester del Rey tarafından yazılan Preferred Risk

(Katlanılan tehlike) de revaçta olan sigorta şirket-
leridir, James Gunn The Joy Makers (Eğlence
Yapıcıları)nda bir gününü gün edenler çağı baş-
latır. Fakat koşulları kim dikte ederse etsin, tak-
tikler hep aynı olmuştur; şöyle ki: toplumun
belirli bir kesimi teknolojinin nimetlerinden
yararlanırken geri kalan kısmı hep aldatılmak-
tadır.

Yeni Prensipler

Bu ve daha başka birçok yazınsal imgelerin
toplumdaki gerçek tavırları yansıttıkları çok açıktır.
Gerçek toplumsal dünya herkesin geleceğe
endişe ile baktığı bir kriz dönemindeydi. Fakat
çağdaş bilim kurgunun ortaya koyduğu görünüm
hiç bir zaman tamamen böyle değildir. Ender
olarak yok olan umut sadece yer değiştirmekte ve
yeniden kanallı edilmektedir. Ne zaman iyim-
serliğin bir kaynağı kurusa her zaman bunun
yerini dolduracak bir diğerine karşı eğilim art-
maktadır. İnsanların yeniden, dinsel inançlar,
mistik dogmalar ve büyücülük gibi bilimsel
olmayan şeylere bel bağlamaları, kendilerine
olan güvenlerini üstüne bina edecekleri bir temel
arayışlarının doğal ifadesidir. Bana göre çağdaş
bilim kurgunun en ilginç özelliği yarattığı umut-
suz ve kasvetli gelecek imgelerinden çok bunlara
karşı yaratılan mitlerdir.

50'ler boyunca bilim kurguda umut odağı
olan uzay yolculuğu artık olanaklı bir kurtuluş
yolu olarak görülüyor. Gerçek uzay programla-
rının tarihçesi, fikrin geçerliliğini fiilen öldürmüş-
tür. Bu, şunu ifade eder: eğer yakın bir gelecekte
dünya üzerinde veya dünyadan kaçış olanaklı
değilse, umut tarihteki örnekler dışında, tama-
men kişisel çözümlerde aranmalıdır.

Sonuçlardan biri psikolojiye, insan aklının
kendini disipline etme ve alışılmış insan deneyi-
mini aşmak için yeni güçler kazanma potansiyeli-
ne karşı muazzam bir ilgi artışı oldu. Bilim
kurguda süpermen'in değişen rolü bu akımı
açıkça yansıtıyor.

İnsanlık Kendini Aşıyor

1940'tan önce süpermen, genellikle toplum-
da yeri olmayan bir tehdit simgesi idi. Öykülerin
kahramanı olanlar bile sonunda kendilerini
yok ediyorlardı. Fakat 40'larda ve 50'lerde bu
eğilim değişti. Yeni eğilim, süpermeni toplum
dışına itilim ve üstünlüğü yüzünden haksız
olarak ezilip edilen bir tip olarak tanımlamaktı.
Savaş sonrasında ilk on yılı içinde bu tür öykü-
lerde gözle görülür bir artış oldu. Fakat artık
süpermen öykünün sonunda tahrip olmuyor,

toplumsal uyum sağlıyordu. Son 20 yılda süpermen alışlagelmışliğin sınırlarını aşma umudu haline geldi. Öykünün karakteristik sonu ise yeni bir bilinç düzeyine ve yeni bir var oluşa ulaşılmasıydı.

'Tarihsel Çözümler' dışına çıkma gereksiniminin ikinci bir sonucu da bilim kurguda 'yabancı' figürünün oynadığı roldeki değişme olmuştur. Bu figür ilk kez Wells'in War of the Worlds (Dünyalar Savaşı) isimli kitabında, Darvinci seleksiyonda insana rakip olarak gözlendi ve 30'ların sonuna değin sadece nefret uyandıran bir tip olarak

kaldı. O zamandan sonra öykülerde ifade edilen değerler sistemi değişmeğe başladı ve insanoglu yabancı karşılaşmalarının birçoğunun amacı kitle katliamından çok barışçıl bir birlikte var oluş oldu. Özellikle 50'lerde acımasız işgalci insanlar tarafından zulmedilen yabancı yaygınlık kazandı. Şimdilerde yabancı daha çok insanoglunun yanlışlarını görmesini sağlayan daha yaşlı, daha akıllı ve daha ahlâksal bir ırkı temsil ediyor. Burda kurtuluşa dış bir etken sayesinde ulaşılmaktadır, fakat dinsel imgelemin yine de sahip olduğu önem şaşırtıcıdır.

Amerikan robotu "Klatu" elektronik hizmetçi olarak herşeyi yapmaktadır.

Yararlı Hile

Bilim kurgu güya bilimsel varsayımlarla uğraşarak ve mevcut bilimsel gerçekliğe olan derin saygısını koruyarak bazen gerçekçi imiş gibi davranmaktadır. Bu denli ayrıntılı ve bu denli belirlenmiş olan gerçek, gerekli olmasa bile yararlı olduğunu söylese de bu bir hiledir. Bu yeni kurtuluş mitleri hiç bir yönden gerçekçi değildir,

ama tarih boyunca geçerli olan kurtuluş inançlarından birinin olsun gerçekçi olduğunu kim söyleyebilir? Bunlara gerçekleşme olasılıkları açısından değil de toplumsal yararlılıkları açısından yaklaşılmalıdır. Gerçek yaşamda en çok bağlandığımız umutlar hemen hiç bir zaman gerçekleşmez, fakat bunlar bize düşünce ve hareketlerimizi düzenleme ve yöneltme olanağı verdikleri için önemlidir. Bu etkiler ne düşlerimizin gerçek-

leşmesine ne de inanırlıklarına bağlıdır. Bilim kurgudaki imgeler gerçek inançları yansıtmazlar, fakat geçici bir inançsızlık askısı içinde geleceğin umutlu olasılıklar getireceğine güvence sağlarlar. Bilim kurgunun gerçekçi bir yazın olduğu hilesi işte bu yüzden önemlidir. Süpermen ve yabancı- nın rolündeki nispeten basit değişiklikler, son 50 yılda makinelerin bilim kurguda oynadıkları daha karmaşık rol dizisiyle karşılaştırılabilir. Makine mucuzeler yaratan bir araç olarak ortaya çıktı. 20'lerde bilim kurgu yazarlarının birkaçının bile teknolojik olasılık ve 'icat'ın niteliği hakkında birşey bilmedikleri açıkça görülüyordu. Erken bilim kurgunun harika makineleri ancak efsanelerde rastlanabilecek şeylerdi.

30'lar ve 40'larda insan ve makine arasındaki gerçek ilişkiyi yansıtan çok daha iyi bir anlayış gelişti, eksantrik dahi yerini yavaş yavaş öykünün kahramanı ve mucit olan mühendise bıraktı. Makineler günlük yaşamın bir parçası haline geldi ve erken 40'lar robotun ehlileşmesine ve İsaac Asimov tarafından düzenlenen 'robot yasaları'na bağlı yarı insanın bir kişilik kazanmasına tanık oldu. 1945'ten sonra makinenin rolü aniden değişti. Yüzeyde ne denli zararsız ve faydalı görünürse görünsün, tüm mekanik yenilikler büyük şüpheyle karşılandı ve caniler tarafından kötüye kullanıldıkları için değil, fakat yeteneklerinin toplumsal bir yan etkisi olarak her ortaya çıkışlarında çoğu kez felâket getirdiler. Robot uğursuz ve tehdit eden bir tip oldu ve Asimov ve diğer birçoğu makinelerine sadık kalsalar da öyküleri hemen hep çatışma ve düşmanlık öyküleri idi. Şüphesiz Hiroshima sonrası bilincin ürünü olan bu tutum yavaş yavaş kayboldu, fakat 60'lara değin uzlaşma sağlanamadı. Bugün bile bilim kurguda makinelerin oynadığı rol yabancıların ve süper insanların oynadığından daha belirsizdir. Robotlar yeniden insan olmak (örneğin İsaac Asimov'un en yeni robot öykülerinden That Thou Art Mindful of Him ve The Bicentennial Man'inde), kompüterler de tanrı olmak (Asimov'un The Last Question'ında, Olof Johan-

neson'un The Great Computer'inde ve diğerlerinde olduğu gibi) hevesine kapılabilirler. Fakat henüz kimse bunun gelecek için bir umut işareti olduğunu söylemeğe hazır değil.

Tavırlar Yeniden Düzenleniyor

Çağdaş bilim kurgudaki anahtar simge "si-borg" denilen insan - makine bileşimidir. Bu tür bileşimler, David Bunch'un Modern öykülerinde olduğu gibi korkunç yaratıklardı. Fakat şimdi lerde kabul edilir hale geldiler ve hatta sevilen TV dizilerinden Altı Milyon Dolarlık Adam'da olduğu gibi kanıksandılar. Bu da insan ve makine arasında bir uzlaşma anlamına gelir, fakat olanaklı bir kurtuluş yolu olarak düşünülemez. Bu gelişmeye bağlı olarak 50'lerin atom bombası panigini takip eden tavırlar yeniden düzenlenmektedir. Stanley Kubrick, Dr. Stangelov (diğer ismiyle How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb) (Üzüntüyü bırakmayı ve bombayı seçmeyi nasıl öğrendim?) isimli gülmece filmi yaptı. Fakat gerçekte de şimdi yaşadığımız dünyaya alıştıkça fikirler yeni baştan düzene konuluyordu.

Bilim kurgu geleceği anlatan modern mitolojidir. Bilim kurgu sadece geleceğin içeriğinin düşürünü bir tanımı değil, fakat onun toplumsal işlevinin bir ifadesidir. Eski mitolojiler ve modern dinler geçmiş, şimdiki ve geleceği içine alacak biçimde geniş kapsamlıdır ve bunun yanında tüm algı ve eylemler için açıklayıcı ilişkiler getirmektedir. Fakat son birkaç yüzyıldır geçmiş ve şimdiki zamana ait kendi anlayış sistemini de birlikte getiren bilgiler kazandık ki bunların gelişiyile yaratılışın mitolojik öyküleri ve dünya tarihi işlevini yitirdi.

Yine de geleceğe ait bilgi elde edebileceğimiz dolaylı ve dolaysız bir yolumuz yok. Geleceği düşüncemiz de yalnız mit halindedir, çünkü bu onun orda var olabileceği biricik şekildir. Bilim kurgu sadece yansıtmaz, fakat onda tavır ve eylemlerimizi yönlendiren mitik geleceği yaratma etkinliği vardır.

SPECTRUM'dan

Çeviren: Abdullah ÇALTILILAR

- **Teknoloji kapıları açar, fakat insanları zorla içeri sokmaz.**

Lynn WHITE

- **Talih hazır olan kafalara yardım eder.**

Louis PASTEUR

- **Yalnız menfaat yalan söylemez.**

İngiliz Özdeyişi